

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ч.ч. 2 і 3 ст. 398 КК України, виражається лише у діяннях, обов'язковими наслідками яких є легкі, середньої тяжкості та тяжкі тілесні ушкодження. Враховуючи, що виникають труднощі при кваліфікації насильницьких дій щодо захисника чи представника особи, їх близьких родичів, що не призвели до такого результату як тілесні ушкодження, але охоплюються поняттям "насильство", обґрунтовується доцільність заміни у ч. 2 ст. 398 КК України "умисного заподіяння захиснику чи представнику особи або їх близьким родичам легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги" на "насильство, що не є небезпечним для життя чи здоров'я щодо захисника чи представника особи або їх близьких родичів та інших близьких осіб, у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги", а в ч. 3 – "умисного заподіяння тим самим особам у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги, тяжкого тілесного ушкодження" на "насильство, небезпечне для життя чи здоров'я щодо захисника чи представника особи або їх близьких родичів та інших близьких осіб у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги".

Таким чином, вважаємо доцільним у КК України закріпити поняття "насильство, що не є небезпечним для життя чи здоров'я" наприклад такі як нанесення ударів, побоїв, учинення будь-яких інших насильницьких дій, що полягають у завданні фізичного болю чи обмеженні його волі за умови, що вони не були небезпечними для життя чи здоров'я в момент заподіяння; "насильство, небезпечне для життя чи здоров'я" – так, це може бути фізичний вплив на потерпілого, який при безперешкодному розвитку чи без призупинення закінчується чи може закінчитися смертю чи який може призвести і призвів до розладу здоров'я і був небезпечним для життя і здоров'я в момент його застосування.

Отже, аналіз норм КК України у яких встановлено кримінальну відповідальність за посягання на інтереси, життя та здоров'я захисника чи представника особи, а також практики їх застосування виявив існування суттєвих недоліків у кримінально-правовій охороні життя та здоров'я вказаних осіб. Тому, на підставі зазначеного слід стверджувати, що питання відповідальності за злочини що посягають на інтереси, життя та здоров'я захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги потребують нагального вирішення та подальшого дослідження.

***Березовська Н.Л.***

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права  
Національного університету «Одеська юридична академія»*

### **КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХИСТУ ЖИТТЯ У АДВОКАТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

У сучасних умовах стрімкого реформування законодавства України окремі його інститути потрапляють до сфери юридичної невизначеності, що створює проблеми теоретичного і практичного значення (Афанасієв Р.В. Проблеми правового регулювання окремих гарантій адвокатської діяльності // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Серія Право. – Вип. 24. – Т. 4. – 2014. – С.151-155).

Це прямо стосується питання встановлення моменту захисту життя в кримінальному праві.

Чи може адвокат захищати життя ненародженої дитини при зверненні батьків до нього з проханням надати правову допомогу?

Очевидно, вирішення питання він має знаходити в нормативно-правових актах, що регулюють вказане питання.

Право кожної людини на життя проголошується такими міжнародними документами як Загальна декларація прав людини 1948 р., Конвенція ООН «Про права дитини» 1989 р., Всесвітня декларація «Про забезпечення виживання, захисту та розвитку дітей» 1990 р., Декларація прав дитини 1959 р., Міжнародний пакт «Про громадянські і політичні права» 1966 р., Міжнародний пакт «Про економічні, соціальні, культурні права» 1966 р., Конвенція Співдружності Незалежних Держав «Про права та основні свободи людини» 1995 та ін.

Право людини на життя закріплено в ст. 27 Конституції України 1996 року, ст. 281 Цивільного кодексу України 2003 року.

Принцип 4 Декларації прав дитини 1959 р. закріплює, що належний догляд і охорона забезпечується дитині як до так і після пологів (Декларація прав дитини від 20 листопада 1959 року // [http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995\\_384](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_384)).

В кримінальному праві України злочини проти життя містяться у розділі II Особливої частини. Разом з тим, визначення терміну «життя» законодавець не закріплює ні в диспозиціях статей, ні в можливій примітці до норми. Це не викликало б заперечення, якби, при кваліфікації діяння, не викликало таку масу точок зору з приводу того, чи варте життя ненародженої дитини уваги держави. На практиці, застосування норм щодо захисту життя починається із моменту народження. І Конституція України, і Кримінальний кодекс України проголосили захист життя особи, а фактично захищається лише та частина життя, яка починається з моменту народження. Цивільне право захищає матеріальні права дитини, в певних випадках, до її народження. Кримінальний кодекс України, в ст. 134, закріплює кримінальну відповідальність за «Незаконне проведення абортів». За частиною 1, злочин є невеликої тяжкості, за частиною 2 – середньої тяжкості. Максимальне по суворості покарання, при наявності похідних наслідків – п'ять років позбавлення волі. Але на практиці за саме вбивство ненародженої дитини відповідальність взагалі відсутня, при цьому «гуманно» відносяться до осіб, які проводять незаконно аборти.

В Єдиному державному реєстрі судових рішень у кримінальних справах, ст. 134 КК України згадується на 343 сторінках, при цьому на сторінці – 25 записів (Єдиний державний реєстр судових рішень : [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua>). Але ні мати, на лікар чи інші особи відповідальності за вбивство цієї дитини відповідальності не несуть.

Закон України від 02 листопада 2004 р. № 2135-15 «Про внесення змін до статті 281 Цивільного кодексу України» при цьому закріпив, що в абзаці другому частини п'ятої слова «та соціальних» виключити; у частині шостій: в абзаці другому слова «двадцяти восьми» замінити словами «двадцяти двох»; в абзаці третьому слова «за медичними та соціальними показаннями» виключити; частину сьому викласти у такій редакції: «7. Повнолітні жінка або чоловік мають право за медичними показаннями на проведення щодо них лікувальних програм допоміжних репродуктивних технологій згідно з порядком та умовами, встановленими законодавством». Цей Закон набрав чинності з 1 січня 2005 року. До постанови Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2006 №144 діяла постанова Кабінету Міністрів України від 12 листопада 1993 р. №926 (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 листопада 1993 р. № 926 «Про порядок штучного переривання вагітності від 12 до 28 тижнів»: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/926-93-%D0%BF>), згідно якої строки штучного переривання вагітності були до 28 тижнів і показників, які тоді називались «медичні та соціальні» було трохи більше. До соціальних показань, за наявності яких могло бути проведено штучне переривання вагітності від 12 до 28 тижнів були: наявність трьох і більше дітей; розлучення під час вагітності; смерть чоловіка під час вагітності; вагітність внаслідок зґвалтування; перебування жінки або її чоловіка у місцях позбавлення волі; позбавлення жінки батьківських прав; наявність у жінки дитини-інваліда; тяжке захворювання або травма чоловіка, що зумовили його інвалідність під час вагітності дружини. Порівнюючи вказані постанови, ми можемо прийти до висновку, що хоч окремо не представлено терміну щодо соціальних показників, вони є. Напевне, до них ми можемо віднести: народження дітей з підтвердженим діагнозом спадкових захворювань та гетерозиготне носійство подружжям мутантних генів, що зумовлюють спадкові захворювання (як виправдання – пренатальне підтвердження діагнозу в плоді із застосуванням інвазивних досліджень); вагітність внаслідок зґвалтування. До них знов додано вікові показники. Так, показаннями до штучного переривання вагітності, згідно діючої постанови Кабінету Міністрів України, є вік – до 15 та після 45 років. Раніше в графі фізіологічний та інший стан зазначалося про стан фізичної незрілості організму жінки – до 18 років (це при тому, що до введення у дію чинного ЦК України, шлюбний вік для жінки був 17 років без його зниження), стан загасання функції репродуктивної системи жінки – 45 років; стан після оперативного втручання, пов'язаного із вилученням життєво важливого органа.

Але все, знову ж таки, зводиться не до захисту життя ненародженої дитини, яка, уявляється, не може бути позбавленою закріпленою ст. 281 ЦК України права на життя. Як же розуміти абз.2 ч. 3 ст. 281 ЦК України, може тоді, згідно діючого законодавства, слід було б додати «крім ненароджених дітей, які не можуть захищатись»?

Показники чисельності абортів в Україні на 1000 народжених, одні з найвищих в Європі (Динаміка та географія абортів в Україні 2005-2012 роки // [Електронний ресурс] / / Верховна Рада України. — Режим доступу: <http://infolight.org.ua/content/dinamika-ta-geografiya-abortiv-v-ukrayini-2005-2012-roki>).

Американська конвенція про права людини 1969 р., визнає моментом початку життя зачаття (Декларація, прийнята в Осло, стосовно медичного абортів: Декларація Всесвітньої медичної асоціації від 01 серпня 1970 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/990\\_009](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/990_009)).

Не дивлячись на назву, Декларація про медичні аборти, що була прийнята в Осло від 1 серпня 1970 року, в ст. 1 закріпила етичний принцип, що пред'являється до лікаря повагу до людського життя з самого його початку. Використовується термін **ненароджена дитина** (Декларація, прийнята в Осло, стосовно медичного абортів: Декларація Всесвітньої медичної асоціації від 01 серпня 1970 р. [Електронний ресурс] / / Верховна Рада України. — Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/990\\_009](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/990_009)).

У Конвенції про права людини та біомедицину від 4 квітня 1997 року Радою Європи містяться положення про заборону на створення ембріонів людини в дослідницьких цілях (Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину: Конвенція Ради Європи від 04 квітня 1997 р. [Електронний ресурс] / / Верховна Рада України. — Режим доступу: [http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994\\_334](http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_334)).

Положення щодо права на життя, закріплене в міжнародних документах, знайшло своє відображення і в національному законодавстві. Норми Конституції України у ст. 27 та Цивільний кодекс України у ст. 281 констатують можливість кожного мати право на життя.

Заперечень сам тезис про захист життя засобами кримінального права не має (питання аналізувалось нами раніше: Березовська Н.Л. Захист життя // Правова система України в умовах державних реформаційних процесів сьогодення // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 26-27 жовтня 2012 р. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2012. – С. 191-192; Березовська Н.Л. Убивство ненароджених дітей // Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності і права: матер. Міжнародної наук. конференції (Одеса, 30 листопада 2012 р.) Т.2 /відп. за випуск д.ю.н., проф. В.М. Дрьомін ; Націон.ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса: Фенікс, 2012. – С. 180-181; Березовська Н.Л. Право на життя // Правове життя сучасної України: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (16-17 травня 2013 р.) Т.2. /Відп. за вип. д.ю.н., проф. В.М.Дрьомін; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса: Фенікс, 2013. – С. 326-329; Березовська Н.Л. Охорона життя засобами кримінального права // Правові реформи в Україні: реалії сьогодення: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 08-09 червня 2013 року. м. Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2013. – С. 92-94; Березовська Н.Л. Охорона життя ненароджених дітей // Формирование современного облика наук: международная конференция, г. Донецк, 15 июня 2013. – Донецк: Научно-инновационный центр «Знание». – С.50-54; Березовська Н.Л. Убивство з милосердя? // Актуальні проблеми держави та права. Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць. Вип. 70 / редкол.: С.В. Ківалов (голов.ред.) та ін.; відп. за вип. В.М.Дрьомін. – Одеса: Юридична література, 2013. – С. 250-256), однак чомусь є різні думки про момент початку життя.

Отже, в літературі по-різному висловлюється ставлення до поняття початку життя, так як деякі автори підмінюють поняття життя і народження.

Цивільне право захищає матеріальні права дитини, в певних випадках, до її народження. Та чи можуть матеріальні права бути важливіші права на життя?

Не можу погодитись, що на проблему захисту життя – біологічного життя – може чи повинна впливати соціальна складова; соціальні показники повинні вирішувати долю людини – жити чи не жити. Так само і не вважаю виправданим вбивства без показників до 12 тижнів.

Ніякі вигадані відмовки не можуть закрити наслідок – вбивство дитини. Кожна мати не вважає після абортів, що її позбавили якоїсь частини тіла, вона знає, що є матір'ю мертвої дитини.

Життя починається із зачаття, тому і захищати ненароджену особу повинна не лише мати за власним бажанням, а й інші особи, держава.

**Бишевець О.В.**

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри правосуддя  
юридичного факультету*

*Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

## **ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ АДВОКАТАМИ ЗАСОБІВ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ І КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТАКТИКИ В ХОДІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ**

Системний аналіз положень сучасного законодавства України дає підстави для висновку, що адвокати наділені значним обсягом процесуальних повноважень, які забезпечують належну реалізацію ними права на отримання доказів у конкретному кримінальному провадженні. Так, п. 7 ст. 20 «Професійні права адвоката» Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 року № 5076-VI передбачено право адвоката під час здійснення адвокатської діяльності збирати відомості про факти, що можуть бути використані як докази, в установленому законом порядку запитувати, отримувати і вилучати речі, документи, їх копії, ознайомлюватися з ними та опитувати осіб за їх згодою (Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05 липня 2012 року № 5076-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>. – Назва з екрана). Згідно до п. 8 ч. 3 ст. 42 КПК України адвокат-захисник вправі збирати і подавати слідчому, прокурору, слідчому судді докази, а у ст. 93 КПК України закріплено, що сторона захисту здійснює збирання доказів шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів. В свою чергу здійснена у положеннях чинного КПК України спроба урівняти сторони кримінального провадження у правах щодо збирання доказів свідчить про те, що адвокати нарівні зі слідчими можуть застосовувати і засоби криміналістичної техніки, а також тактики.

Хоча у п. 11 ч. 3 ст. 42 КПК України закріплено право адвоката-захисника застосовувати з додержанням вимог цього Кодексу технічні засоби при проведенні процесуальних дій, в яких він бере участь, однак перелік таких засобів законодавцем чітко не визначений. В сучасних умовах є очевидним, що адвокати для забезпечення належного виконання функції захисту повинні опанувати прийоми та криміналістичні рекомендації щодо роботи зі слідами, вміти визначати предмет доказування у конкретному кримінальному провадженні, знати тактичні прийоми проведення окремих слідчих (розшукових) дій, вміти оцінювати їх результати з точки зору дотримання вимог процесуального закону та криміналістичних рекомендацій при їх проведенні. З огляду на зазначене у 90-их р.р. ХХ століття з'явилися перші роз'яснення щодо того, які саме науково-технічні засоби може застосовувати адвокат. Так, у постанові Пленуму Верховного Суду України від 07 липня 1995 року № 10 «Про застосування законодавства, яке забезпечує підозрюваному, обвинуваченому, підсудному право на захист» вказувалося, що такими засобами є звукозапис, кінозйомка, відеозапис тощо, які проводяться захисником при допиті підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, свідка, при пред'явленні особи для впізнання, відтворенні обстановки і обставин події, проведенні інших слідчих дій (Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07 липня 1995 року № 10 «Про застосування законодавства, яке забезпечує підозрюваному, обвинуваченому, підсудному право на захист» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-97>. – Назва з екрана). Хоча зазначена постанова втратила чинність, однак у пункті 12 чинної